

NVvR- rechterscode 2026

Vastgesteld door de Ledenraad van de NVvR op 26 januari 2026

I. Inleiding

Onafhankelijke rechtspraak is een van de fundamenteën onder de democratische rechtsstaat. Burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat zij worden beschermd door het recht: de spelregels van onze wetten en andere regelingen. Rechters zien toe op de naleving van die spelregels. Zij beoordelen of burgers en overheid zich aan het recht houden.

Rechters moeten op basis van feiten en binnen de grenzen van het recht beslissingen nemen in concrete zaken. Omdat hun uitspraken onder dwang kunnen – en soms moeten – worden uitgevoerd, hebben zij macht. De samenleving heeft hun deze macht gegeven. Daarom is het belangrijk dat burgers vertrouwen houden in de manier waarop rechters hun werk doen. Dat heeft gevolgen voor de wijze waarop rechters zich in hun functie en privé dienen te gedragen. Zij moeten aan hoge standaarden voldoen.

In deze code staan normen die rechters zichzelf stellen. Het gaat niet om afdwingbare regels, maar om een leidraad voor professioneel handelen binnen en buiten de rechtszaal. De code is een handvat voor reflectie en dialoog tussen rechters over de betekenis van het rechterschap en een goede uitoefening van hun vak. Daarnaast is de code bedoeld om aan anderen te laten zien welk gedrag zij van rechters mogen verwachten.

De NVvR-rechterscode is niet de enige richtlijn voor rechterlijk handelen. Nationaal en internationaal bestaan er verschillende documenten waarin essentiële kernwaarden voor rechters zijn geformuleerd. In de bijlage bij deze code is een lijst van die documenten opgenomen. De NVvR-rechterscode beoogt de kernwaarden van rechters te beschermen en staat op zichzelf.

2. Kernwaarden

Rechters vervullen verschillende rollen; ze zijn onderdeel van de derde staatsmacht (de rechterlijke macht), ze maken deel uit van een organisatie, ze beslissen zelfstandig in individuele zaken en zijn ook, net als iedereen, burger in een complexe samenleving. In elk van deze rollen komen de kernwaarden terug die als een rode draad door deze code lopen. Deze kernwaarden zijn:

- onafhankelijkheid
- onpartijdigheid
- integriteit
- deskundigheid
- professionaliteit

2.1 Onafhankelijkheid

Rechters nemen zelfstandig beslissingen in individuele zaken en beslechten zo geschillen. Zij vormen hun eigen oordeel op basis van het recht en de feiten die partijen aandragen of die algemeen bekend zijn. Zij kunnen afwijken van wat andere rechters eerder hebben beslist, maar moeten dat wel goed motiveren. Rechters bieden weerstand aan eventuele druk van buitenaf (maatschappelijke organisaties, pers, politiek) of van binnenuit (collega's, teamvoorzitters, gerechtsbestuur).

2.2 Onpartijdigheid

Onpartijdigheid wil zeggen dat een rechter geen (persoonlijke of nauwe) banden heeft met een partij die bij de rechtszaak betrokken is en niet bij voorbaat en zonder wederhoor een duidelijke voorkeur heeft voor (het standpunt van) een van de partijen. Rechters behandelen geen zaken waarin zij zelf twifelen aan hun onpartijdigheid of de schijn van partijdigheid zouden kunnen oproepen. Zij trekken zich terug als een van de partijen gerechtvaardigd twijfelt aan hun onpartijdigheid. Zij behandelen alle procespartijen gelijkwaardig en zijn zich ervan bewust dat ook zijzelf vooroordelen hebben. Partijen moeten erop kunnen vertrouwen dat rechters neutraal zijn en zich niet laten leiden door persoonlijke overtuigingen of voorkeuren.

2.3 Integriteit

Omdat rechters toezien op de naleving van regels door anderen, rust op hen de plicht om het goede voorbeeld te geven. Integer gedrag is belangrijk om het gezag in de samenleving en het vertrouwen van burgers te behouden. Dat betekent dat rechters zich aan de wet houden, niet omkoopbaar zijn en geen misbruik maken van de macht die hun is toebedeeld. Rechters gaan vertrouwelijk om met informatie waarvan zij kennis nemen in de uitoefening van de rechterlijke taken en houden zich aan hun geheimhoudingsplicht. Zij laten zich in het openbaar niet uit over hun eigen zaken of over zaken van collega's. Uitzonderingen zijn mogelijk, bijvoorbeeld in het kader van onderwijs of voorlichting, maar ook dan is de rechter zich bewust van de noodzaak terughoudend te zijn. Op actuele zaken kunnen zo nodig persrechters een nadere toelichting geven.

In concrete zaken brengt integriteit mee dat de rechter alle partijen met respect behandelt. Integriteit betekent ook openstaan voor advies en commentaar op het eigen handelen en collega's durven aanspreken op houding en gedrag die niet bij rechters horen.

2.4 Deskundigheid

Rechters houden hun juridische vakkennis op peil en scholen zich regelmatig bij op het gebied van gedrag en vaardigheden. Ze overleggen met collega's over de ontwikkeling van het recht en hebben oog voor de maatschappelijke context en sociale verhoudingen. Rechters zijn zich bewust van het belang van rechtseenheid, maar kunnen vaste jurisprudentie ter discussie stellen als daarvoor naar hun oordeel voldoende grond bestaat. Zij zijn bereid om zich te specialiseren als de inhoudelijke kwaliteit binnen een gerecht daarmee is gediend.

2.5 Professionaliteit

Rechters werken nauwgezet, voortvarend en met toewijding. Zij wegen de inhoudelijke kwaliteit van de uitspraken zorgvuldig af tegen het belang van tijdige rechtspraak. Op de zitting zorgen zij voor een heldere procesvoering. Rechters communiceren duidelijk en respectvol en garanderen hoor en wederhoor. Zij motiveren hun beslissingen, mondeling of schriftelijk, op zo'n manier dat de partijen en andere geïnteresseerden die kunnen begrijpen.

3. De rechter als staatsmacht

In een goed functionerende democratie bestaat een evenwicht tussen de drie staatsmachten: de wetgevende macht (regering en parlement), de uitvoerende macht (het bestuur) en de rechterlijke macht. Zij hebben een gelijkwaardige positie, met eigen taken en verantwoordelijkheden. Het is belangrijk dat zij elkaars rol in de rechtsstaat respecteren. De *rule of law* betekent dat niemand, ook niet degene die democratisch is gekozen, het recht zomaar naast zich kan neerleggen. In een democratische rechtsstaat is geen ruimte voor het recht van de sterkste. Niemand staat boven de wet.

Onafhankelijke rechtspraak is een van de drie pijlers onder de democratische rechtsstaat: zonder rechtspraak geen rechtsstaat. Om de onafhankelijkheid van rechters te waarborgen, worden zij volgens de Grondwet 'voor het leven' benoemd. Alleen de Hoge Raad kan hen onder strikte voorwaarden tussentijds – dat wil zeggen: eerder dan bij het bereiken van hun pensioenleeftijd – ontslaan. Dit is belangrijk, omdat de rechter ook toetst of de overheid zich wel aan de regels houdt. De benoeming voor het leven voorkomt dat de regering rechters kan ontslaan, omdat zij het niet eens is met bepaalde uitspraken.

Om het publiek en de media de mogelijkheid te geven om te controleren of rechters onafhankelijk en onpartijdig hun werk doen, is de rechtspraak in beginsel openbaar. Rechters zijn verder onderworpen aan het tuchtrecht door andere rechters. Op die manier wordt de onafhankelijkheid van rechters ten opzichte van de andere staatsmachten beschermd, maar moeten rechters tegenover andere onafhankelijke rechters wel verantwoording (kunnen) afleggen voor hun professionele handelen. Wie het niet eens is met een beslissing van de rechter, kan meestal in hoger beroep. Andere rechters kijken dan zelfstandig opnieuw naar de zaak.

De wetgevende en de uitvoerende macht moeten uitspraken van de rechter respecteren. Rechters zijn zich op hun beurt bewust van het eigen domein van de wetgever en van het bestuur. Een strikte afbakening is er niet altijd: rechters worden benoemd door de Kroon (de koning), onder ministeriële verantwoordelijkheid. Rechters toetsen besluiten, beleidsbeslissingen en gedragingen van de overheid aan het recht en de daarin opgenomen procedures. Dat gebeurt niet vanuit politieke motieven, maar op basis van juridische criteria die voor iedereen gelden. Het komt voor dat rechters in vergelijkbare zaken constateren dat bepaalde wetgeving heel onrechtvaardig uitpakt, maar dat zij dit door hun uitspraak niet kunnen corrigeren. In dergelijke gevallen kunnen zij dit wel in hun uitspraken vermelden en daarmee een signaal afgeven, bijvoorbeeld aan de wetgever.

4. De rechter en de organisatie

Rechters dragen medeverantwoordelijkheid voor een goede organisatie van het werk en een respectvolle samenwerking met collega-rechters, gerechtsjuristen en andere medewerkers. Zij overleggen onderling en met de teamvoorzitter over de manier waarop zij het werk verdelen en dragen bij aan efficiënte en doelmatige werkprocessen, zonder hun onafhankelijkheid in individuele zaken te verliezen.

Naast het afdoen van zaken nemen rechters deel aan lokale of landelijke werkgroepen en commissies. Zij kunnen ook andere taken op zich nemen om werkwijzen te verbeteren of de toegankelijkheid van de rechtspraak en de kwaliteit en tijdigheid van uitspraken te bevorderen. Rechters dragen desgevraagd ook bij aan opleiding en begeleiding van nieuwe collega-rechters.

Als rechters binnen hun organisatie een misstand zien, bespreken zij dit eerst intern. Als de misstand blijft bestaan, kan het nodig zijn dat zij daarmee naar buiten treden.

5. Het ambt van de rechter

Als rechters een zaak krijgen voorgelegd, bekijken zij of ze voldoende afstand tot de partijen hebben om de zaak onafhankelijk, onpartijdig, deskundig en integer te behandelen. Zij zorgen ervoor dat hun persoonlijke opvattingen en vooroordelen niet meespelen in de behandeling van een zaak. Zij bereiden een zitting goed voor en werken daarbij zo nodig samen met collega-rechters, ondersteunende juristen en andere medewerkers van de organisatie. Rechters bevorderen een vruchtbaar overleg met de juristen en andere medewerkers die hen ondersteunen en geven hun ruimte voor inbreng. Daarbij verliezen zij hun eindverantwoordelijkheid voor de uitspraken niet uit het oog.

Op de zitting maken rechters de partijen duidelijk wat er gaat gebeuren. Zij behandelen alle betrokkenen met respect, geven de procesdeelnemers de gelegenheid hun standpunten toe te lichten en luisteren goed. Daarbij nemen zij een open en nieuwsgierige houding aan. Dat kan betekenen dat zij zich niet beperken tot de strikt juridische aspecten van een zaak, maar ook oog hebben voor de context van een geschil en de onderliggende belangen van de procespartijen. In zaken die zich daarvoor lenen, onderzoeken rechters met de partijen of er mogelijkheden zijn voor het treffen van een onderlinge regeling. Als dat niet mogelijk is, nemen zij een beslissing.

Rechters streven op de zitting naar een goede balans tussen voldoende ruimte voor de procesdeelnemers en een efficiënt gebruik van de tijd. Ze proberen ervoor te zorgen dat procesdeelnemers zich gehoord en gezien voelen en zijn zich bewust van de maatschappelijke betekenis van hun ambt. Zij baseren hun beslissingen op de informatie die zij van de partijen uit het dossier en op de zitting hebben gekregen. Daarop passen zij het recht toe. Dit betekent dat zij de relevante rechtsregels toepassen, maar ook oog hebben voor de maatschappelijke context van de zaak en het belang van rechtszekerheid, rechtseenheid en rechtsgelijkheid. Zij streven naar rechtvaardigheid.

Rechters spannen zich in om uitspraak te doen binnen een redelijke termijn. Zij houden bij de motivering van hun beslissing rekening met het algemene vertrouwen in de rechtspraak. Dat betekent dat zij hun uitspraken duidelijk formuleren in begrijpelijk Nederlands.

Rechters zijn zich bewust van de voordelen en risico's van communicatie via de media en het gebruik van sociale media en dragen een eigen verantwoordelijkheid om het publieke vertrouwen in de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechterlijke macht niet te schaden.

Professioneel handelen betekent ook dat rechters bereid zijn te luisteren naar het effect van hun houding en gedrag op anderen. Reflectie over hun werk met zowel rechters als niet-rechters kan de kwaliteit van de rechtspraak en de rechtseenheid bevorderen.

6. De rechter als burger

Rechters zijn ook burgers en kunnen in hun privéleven alle rechten uitoefenen die iedere burger heeft. Hun optreden en uitingen als burger kunnen echter van invloed zijn op hun positie als neutrale, onpartijdige en onafhankelijke rechter en op de publieke beeldvorming over de rechterlijke macht. Rechters moet zich daarvan bewust zijn.

Het staat rechters zowel in functie als in hun privéleven vrij om aan anderen uit te leggen hoe het rechtssysteem werkt en wat onafhankelijke rechtspraak betekent voor de samenleving. Op die manier kunnen rechters bijdragen aan het bevorderen en behouden van het publieke vertrouwen in de rechterlijke macht.

Als de democratische rechtsstaat onder druk staat of de scheiding der machten niet wordt gerespecteerd, heeft iedere rechter het recht zich daarover in het openbaar uit te laten.¹ Publiekrechtelijke en privaatrechtelijke collectiviteiten van rechters – zoals een gerecht of een beroepsorganisatie – hebben de plicht zich daarover uit te spreken.

¹ Uitspraak EHRM, 15 december 2025, [16915/21](#). Zie ook Opinion 25 (2022) van de Consultative Council of European Judges (CCJE). De speciale rapporteur van de VN inzake de onafhankelijkheid van rechters en advocaten schreef in 2019 in zijn rapport over de vrijheid van meningsuiting van rechters: 'As a general principle, judges and prosecutors should not be involved in public controversies. However, in limited circumstances they may express their views and opinions on issues that are politically sensitive, for example when they participate in public debates concerning legislation and policies that may affect the judiciary or the prosecution service. In situations where democracy and the rule of law are under threat, judges have a duty to speak out in defence of the constitutional order and the restoration of democracy.'

Bijlage

De NVvR-rechterscode is niet de enige richtlijn voor rechterlijk handelen. Internationaal bestaan er verschillende documenten waarin essentiële kernwaarden zijn geformuleerd. De Consultative Council of European Judges (CCJE) heeft de Magna Carta of Judges opgesteld, waarin fundamentele kernwaarden als onafhankelijkheid en onpartijdigheid zijn opgenomen. The European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) heeft eveneens normen over de onafhankelijke rechtspraak geformuleerd. De Verenigde Naties formuleerde in 1985 Basic Principles on the Independence of the Judiciary, die later werden uitgewerkt in de zogeheten Bangalore Principles of judicial conduct. Daarnaast geeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa in zijn Aanbeveling uit 2010² een precieze uitleg van de reikwijdte van de rechterlijke onafhankelijkheid.³

Ook op nationaal niveau bestaan regels die raken aan de rechter en de professie.⁴ Daarnaast geldt sinds 2014 de Leidraad onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak. In 2024 publiceerde de Raad voor de rechtspraak de Gedragscode Rechtspraak, waarin gedragsnormen staan die gelden voor (rijks)ambtenaren die in de rechtspraak werkzaam zijn. De NVvR-rechterscode beoogt de kernwaarden van rechters te beschermen en staat op zichzelf.

² Recommendation CM/Rec (2010)12

³ Zie websites van de genoemde organisaties: www.coe.int/ / [www.encj.eu / bangaloreprinciples.pdf](http://www.encj.eu/bangaloreprinciples.pdf)

⁴ Onder meer in de artikelen 116 en 117 van de Grondwet, de artikelen 7, 12, 23, 24 en 96 van de Wet op de rechterlijke organisatie en de artikelen 19, 44, 46c en 46l van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.